

Ռաֆֆի

Սամվել

1 - Դ, Ե

Դ

ՄԻ ԱՂՈՏ ՄԻՏՔ ԾԱԳՈՒՄ Է ՆՐԱ ՄԵՋ

Սամվելը կրկին մտավ յուր ընդունարանը:

Այս առավոտ այդ կոկիկ, ընդարձակ սենյակը, կարծես, խեղդում էր նրան: Նա մոտեցավ լուսամուտին, ետ քաշեց ծանր կերպասյա վարագույրը և բաց արեց փեղկերից մեկը, որ փոքր-ինչ թարմ օդ ներս թողնե: Հետո բաց արեց դռները սպասավորի համար: Սպասավորի փոխարեն ներս մտավ նրա գեղեցիկ, ոսկեգույն բարակը: Այդ խելացի անասունը, կարծես, նախասենյակում սպասում էր դռների բացվելուն: Նա այն աստիճան քնքուշ և նրբակազմ էր, որ դրսից կարելի էր բոլոր կողքերը համբարել: Երկար պարանոցի վրա կրում էր արծաթյա օղամանյակ: Սա մոտեցավ և կանգնելով ետևի թաթիկների վրա, առջևի թաթիկները բարձրացրեց, դրեց յուր տիրոջ կուրծքի վրա, և մի առանձին քաղցրությամբ նայում էր նրա երեսին, աշխատելով գուշակել, թե ինչո՞ւ էր նա այնքան տխուր: Երիտասարդը ձեռքով փայփայեց նրա սիրուն գլուխը, երկար ականջները, նուրբ դունչը, և բարակը մխիթարվելով այդ փաղաքշանքից, ցած թողեց թաթիկները, հեռացավ սենյակի մի անկյունում և այնտեղ պառկեց, չդադարելով յուր հեզ աչքերով հետևել, թե ո՛րպես յուր սիրելի տերը՝ դանդաղ. անհավասար քայլերով շարունակում էր անցուդարձ անել սենյակի մեջ:

Նրա սիրտը ալեկոծության մեջ էր. երիտասարդական ջերմ արյունը եփ էր գալիս նրա մեջ: Որքան մտածում էր գալոց աղետների մասին, այնքան չարիքը յուր բոլոր զարհուրանքներով մեծանում էր նրա աչքում: Հայաստանը մնացել էր բոլորովին անտեր և անպաշտպան: Հայոց Արշակ թագավորը, երկաթի շղթաների մեջ, հեծում էր Խուժիստանի Անհուշ բերդում: Հայոց թագաժառանգը, Պապը, յուր կնոջ՝ Զարմանդուխտի և երկու որդիների՝ Արշակի և Վաղարշակի հետ, պահված էին Կ. Պոլսում: Թագավորին աքսորել էր պարսից Շապուհ արքան, իսկ թագաժառանգին կալանավորել էր հունաց Վազես կայսրը: Հայաստանի քահանայապետը, հայրենիքի հզոր պաշտպան, Ներսես Մեծը, նույն կայսրի հրամանով աքսորված էր Պատմոս անբնակ կղզում: Հայաստանը մնացել էր անտեր: Նրա երկու պաշտպանները թագավորը և քահանայապետը չկային: Հունաց կայսրը մեկ կողմից, պարսից արքան մյուս կողմից, երկու անհագ վիշապների նման, բերանները բաց արած, մաքառում էին միմյանց հետ, թե ո՞րը ավելի շուտ կկլանե անտեր մնացած երկիրը...

Այդ ցավալի մտածություններն էին, որ ալեկոծում էին երիտասարդի սիրտը և նա սոսկալով տեսնում էր յուր հայրենիքի մեծ տագնապը, նրա մոտալուտ օրհասը...

Մյուս կողմից, տեսնում էր նա հայոց նախարարների մեջ երկպառակություն. ոմանք ցանկանում էին ընդունել հունաց գերիշխանությունը և հարկատու լինել հույներին, իսկ ոմանք ցանկանում էին ընդունել պարսից գերիշխանությունը և հարկատու լինել պարսիկներին: Հայրենիքի անկախությունը սիրող և նրա ինքնակայությանը նվիրված նախարարները տառապում էին անհնարին հուսահատության մեջ, թե ի՞նչ միջոցով ազատեն հայրենիքը անդառնալի կորուստից: Չկար մեկը, որ նրանց մեջ համաձայնություն կայացներ: Չկար թագավորը, չկար քահանայապետը...

Կային դավաճաններ:

Եվ այդ դավաճանները հայոց երկու ամենահզոր նախարարությունների ներկայացուցիչներն էին Վահան Մամիկոնյանը և Մերուժան Արծրունին: Մեկը երիտասարդի հայրն էր, մյուսը երիտասարդի մորեղբայրն էր... Երկուսն էլ ուրացել էին քրիստոնեությունը, երկուսն էլ ընդունել էին պարսից կրոնը և Շապուհ արքայի ձեռքում դարձել էին մի սոսկալի զենք, ոչնչացնելու ամեն ինչ,

որ սուրբ էր, որ նվիրական էր Հայաստանում...:

Այդ սարսափեցնում էր երիտասարդին և միևնույն ժամանակ նրա սիրտը լցնում էր մի անբացատրելի կատաղությամբ: «Մոգերով ու մոգպետներով է գալիս իմ հայրը» մտածում էր նա խորին դառնությամբ, «և յուր հետ բերում է, որպես օգնական, պարսից զորությունը... գալիս է ոչնչացնելու մեր եկեղեցիները, մեր դպրոցները, մեր դպրությունը... գալիս է պարսկացնելու մեզ... նա գալիս է ձեռք ձեռքի տված Մերուժանի հետ... Թագավորությունը սպանեցին, այժմ պետք է սպանեն ազգությունը, կրոնը... Մենք այսուհետև պետք է պարսկերեն խոսենք և պարսկերեն աղոթենք... Եվ իմ հայրը մի այդպիսի եղեռնագործության պետք է մասնակից լինի, հավիտենական նզովք դնելով Մամիկոնյանների տոհմի վրա... »:

Նրա վարդագույն շրթունքները բոլորովին գունաթափվեցան, ծնկները դողացին, աչքերի առջև մթնեց և հազիվհազ կարողացավ իրան հասցնել գահավորակի վրա և ծանրացած գլուխը բաց թողնել բարձերի վրա: Երկար նա, երկու ձեռքով գլուխը բռնած, գտնվում էր մի տեսակ տենդային շփոթության, մի տեսակ հիվանդոտ այլայլության մեջ: Մթին մառախուղի նման՝ անորոշ մտքեր պտտվում էին նրա բորբոքված երևակայության մեջ: Հանկարծ ցնցվեցավ նա և կրկին վեր թռավ պառկած տեղից, ինքն իրան խոսելով.

«Մամիկոնյանը ծնում է դավաճաններ... Մամիկոնյանը ծնում է և հերոսներ... Երբ իմ հորեղբայր Վարդանը արքայազն Տիրիթի հետ ապստամբվեցան մեր Արշակ թագավորի դեմ և դիմեցին պարսից Շապուհ արքային, դարձյալ իմ հորեղբայր Վասակն էր, որ գնաց նրանց ետևից և, ճանապարհին բռնելով, սպանեց թ՛ե Տիրիթին, և թ՛ե յուր եղբորը... նրա ձեռքը չդողաց թափել յուր հարազատի արյունը, որ դավաճանում էր յուր թագավորին և յուր հայրենիքին... Իսկ ե՞ս... »:

Վերջին խոսքը արտասանելու միջոցին, կարծես, նրա շրթունքները կրակով այրեցին, նա չկարողացավ վերջացնել, կրկին ընկավ գահավորակի վրա և, աչքերը բռնելով, սկսեց դառն կերպով հեկեկալ: «Ա՛խ, հայր իմ... ա՛խ, հայր իմ... » կրկնում էր նա և արտասուքը հեղեղի նման թափվում էր աչքերից:

Նա սիրում էր յուր հորը, սիրում էր որդիական ջերմ, անկեղծ՛ սիրով: Բայց սիրում էր և յուր հայրենիքը: Նրա կրթությունը այնպիսի անձանց խնամքով էր կատարվել, որ պատրաստել էին նրանից մի անձնվեր որդի՝ նախ հայրենիքի և ապա ծնողաց:

Ընդունարանի դուռը բացվեցավ, ուշիկ քայլերով ներս մտավ մի պատանի, նայեց երիտասարդի վրա և, սառածի նման, կանգնած մնաց պատի մոտ:

Պատանին լավ հագնված սեղեկային մանկլավիկի տպավորություն էր գործում: Ծիածանի բոլոր գույները կային նրա հագուստների վրա. գունավոր էր գլխի թեթև ապարոշը, որ թեք կերպով կապած էր թասակի վրա, ծածկում էր աջ կողմի հոնքը, իսկ ձախ կողմի հոնքը ճակատի մի մասի հետ բաց էր թողած. գունավոր էին նրա երկար, ոսկյա գանգուրները, որ սփռված էին ուսերի վրա. գունավոր էր բեհեզյա գոտին, որ խորշավոր փաթոթներով մի քանի անգամ բարակ մեջքից անցնելուց հետո, անփույթ վերջավորություններով ծածանվում էր ծնկների վրա. գունավոր էր նրա բաճկոնակը, կուրտիկը, վարտիքը, որ մանր ծալքերով իջնում էր մինչև ծնկները և այնտեղ կապված էր նույնպես գունավոր սոնապաններով և յուր ծալքերի շարունակությամբ ծածկում էր սոնապանները, իջնելով մինչև սրունքները: Գունավոր էին և նրա նախշուն տրեխները, որ պատրաստված էին գույնզգույն մետաքսյա թելերից, և կատվի թաթիկների նման, ոտքերը գետնին դնելու ժամանակ ձայն չէին հանում: Ձախ ականջին կրում էր արծաթյա օղակ. դա արդեն նշան էր, որ նա իշխանական սենյակի սպասավոր է:

Նա դեռ ապշած նայում էր յուր տիրոջ վրա: Նրա գեղեցիկ, խաժ աչքերը արտահայտում էին և՛ զարմանք, և՛ հեգնություն: Զարմանում էր, թե ի՞նչ էր պատահել, որ նա այնպես շուտ էր զարթնել և, առանց լվացվելու, առանց հագնվելու, դուրս էր եկել քնարանից: Նա երբեք սովորություն չուներ այդքան վաղ վեր կենալու յուր անկողնից: Յուր մտքում ծիծաղում էր, թե յուր միշտ ուրախ, միշտ զվարթ տերը անպատճառ մի «փորացավ» կունենար, որ այդպես տխուր էր, և, սգավորի նման, ընկած էր երեսի վրա, գլուխը չէր բարձրացնում: Այդ բոլորը բացատրում էր նա յուր տեսակետից:

Երբ նկատեց, որ յուր վրա ուշադրություն չեն դարձնում, և յուր ներկայությունը զգալ տալու խորամանկությամբ, կամաց մոտեցավ բարակին և նրա ոտքը պինդ

կոխեց: Շունը մի օտարոտի հառաչանք արձակեց, որ նշան էր սաստիկ վիրավորանքի: Իշխանը գլուխը վեր բարձրացրեց, նայեց դեպի այդ կողմը:

Հուսիկ, այդ դո՞ւ ես:

Այո՛, տեր իմ, պատասխանեց սպասավորը, գլուխ տալով:

Ժամանակի սովորության համեմատ, սպասավորը ամեն ծառայության համար պետք է յուր տիրոջ աչքին երևնար միայն. նա համարձակություն չուներ յուր կողմից առաջարկություններ անելու, այլ պետք է լուռ սպասեր տիրոջ հրամանին: Այժմ նրա լվացվելու և հագնվելու ժամանակն էր: Սպասում էր, արդյոք յուր տերը կբարեհաճե՞ր ջուր պահանջել: Այդ մասին ոչինչ պատվեր չստացավ պատանին, մտածեց փարատել իշխանի տխրությունը:

Գիտե՞ք տեր իմ, այս գիշեր ի՛նչ է պատահել ամրոցում, ասաց նա խորամանկ ժպիտով:

Ի՞նչ է պատահել, հարցրեց իշխանը:

Մկները Պապիկի մորուքի մի կողմը կրծոտել են:

Ամրոցի ծերունի դռնապանի մասին էր խոսքը:

Երեկ երեկոյան, շարունակեց պատանին, նա օծվել էր, յուղվել էր, գնացել էր յուր փեսային տեսնելու, այնտեղից հարբած եկել ու պառկել էր, գիշերը մկները մի լավ ընթրիք էին անուշ արել նրա բարձերի վրա...

Իշխանը նայեց պատանու անհանգիստ, վառվռուն աչքերի մեջ և բարկությամբ ասաց.

Չարաճճի, այդ անպատճառ քո գործը կլինի:

Չէ՛, աստված է վկա:

Իմ գլխովը երդվի՛ր:

Պատանին կարմրելով կանգ առեց:

Տեսնո՞ւմ ես, անպիտան մյուս անգամ այդպիսի հիմարություն չանես:

Կատակը անհաջող անցավ:

Ապա ի՞նչ անեի... ամոթից գլուխը քարշ ձգած մրմնջաց պատանին, այնպես հարբած եկել, քնել էր, գիշերը մարդ է մտնում ամրոցը, նա չէ զարթնում:

Ի՞նչ մարդ, հարցրեց իշխանը ավելի լուրջ կերպով:

Մի սուրհանդակ. ես բաց արի նրա համար դուռը. նա ուղղակի գնաց տիկնոջ մոտ:

Դու այդ ժամանակ արթո՞ւն էիր:

Ես ամբողջ գիշերը չեմ քնել...

Վերջին խոսքերը արտասանելու միջոցին պատանու դեմքը ավելի կարմրեցավ:

Երևի «նրա» սենյակի շուրջը քծնվում էիր... հարցրեց իշխանը ավելի մեղմ ձայնով:

Ինչպե՞ս իմ տիրոջ առջև մեղքս ծածկեմ... այդպես էր...

Պատանին սիրահարված էր իշխանի մոր աղախիններից մեկի վրա և այդ գիտեր նրա տերը: Եվ նրա վարմունքը ծերունի դռնապանի մորուքի հետ՝ այդ սիրահարության հետևանքներից մեկն էր, որովհետև անհամբեր ծերունին շատ անգամ արգելք էր լինում պատանու գիշերային արշավանքներին... Բայց իշխանը թողեց այդ խնդիրը և, խոսքը փոխելով, հարցրեց նրանից.

Դու ճանաչեցի՞ր սուրհանդակին:

Սատանայի պես:

Ո՞վ էր:

Պարեխեցի Ոսկանն էր. նա որ յուր կնոջը սպանեց և յուր եղբոր կինն առեց. մեծ իշխանից նամակ էր բերել:

Նա մնա՞ց տիկնոջ մոտ:

Ոչ, նամակը հանձնեց, բավական խոսեցին, հետո էլի մթնով դուրս գնաց: Դուռը ես բաց արի:

Այդ մասին լեզուդ լուռ կպահես:

Խոլ ու մունջի պես:

Այդ ուրախ, պարզամիտ պատանին ոչ սակավ անգամ վանում էր յուր տիրոջ թախծությունները նրա տխրության րոպեներում, և ոչ սակավ անգամ յուր ծիծաղաշարժ բանասարկություններով, որ սովորություն ուներ գործ դնել ամրոցի հասարակության մեջ, զվարճություն էր պատճառում նրան: Բայց այս առավոտ գոհ չմնաց յուր վարպետությունից: Նրա տերը դարձյալ տխուր էր, դարձյալ գտնվում էր մի անսովոր, մռայլ մտախոհության մեջ:

Նա սպասավորից շատ բան չիմացավ սուրհանդակի մասին, որքան ինքը գիտեր. միակ բանը, որ հետաքրքիր էր նրա համար, այդ այն էր, թե ինչո՞ւ յուր մայրը հեռացրել էր սուրհանդակին: Ամեն անգամ, երբ պատահում էր սուրհանդակ ընդունել, նա սովորաբար կմնար ամրոցում, այնքան ժամանակ, մինչև բերած նամակի պատասխանը կստանար, հետո կգնար: Իսկ այժմ ի՞նչն էր ստիպել յուր մորը թաքցնել սուրհանդակին, և թաքցնել ամրոցից տարակա մի գյուղում:

Նա դարձավ դեպի սպասավորը այս խոսքերով.

Հուսիկ, եթե սուրհանդակը մյուս անգամ գալու լինի տիկնոջ մոտ, դու կարո՞ղ ես այդ իմանալ:

Կարող եմ, պատասխանեց պատանին վստահությամբ:

Ումի՞ց:

«Նրանից», «նա» ամեն բան կասե ինձ:

Խոսքը տիկնոջ աղախնի մասին էր, որ սաստիկ սիրում էր պատանուն:

Կարո՞ղ ես իմանալ և ա՛յն, թե սուրհանդակը ի՛նչ կխոսի տիկնոջ հետ:

Այդ էլ կարող եմ:

Ի՞նչ միջոցով:

«Նրան» կասեմ, «նա» դևի նման կմտնի մի ծակում, ականջ կդնե, հետո կգա, բոլորը կպատմե ինձ:

Բայց « նա» չպիտի գիտենա, որ դու ինձանից պատվեր ես ստացել:

Հուսիկը երեխա չէ, նա այդ կարող է հասկանալ:

Իսկ եթե «նա» լեզուն չպահե՞:

«Նա» այնպիսի աղջիկ չէ. ես «նրան» կասեմ՝ բերանդ փակ պահիր, և «նա» էլ չի բաց անի:

Տիկնոջ մոտ եկած սուրհանդակը հասարակ մարդ չէր:

Նա Տարոնի տանուտերներից մեկն էր. նրա մասնավոր խոսակցությունը տիկնոջ հետ՝ շատ բան կարող էր պարզել իշխանի համար, և այդ էր, որ հետաքրքրում էր նրան:

Արեգակը արդեն բավական բարձրացել էր հորիզոնի վրա և իշխանի սենյակը լցրել էր ջերմ, ոսկեփայլ ճառագայթներով: Նա ցած իջավ գահավորակի վրայից և հրամայեց պատանուն, որ լվացվելու ջուր տա:

Նա մտավ քնարանը: Այնտեղ, սենյակի մի կողմում, հատակի վրա տարածված էր փափուկ, թանկագին օթոց. պատանին փռեց նրա վրա մի պաստառ բամբակյա մաքուր գործվածքից, որի վրա ծալապատիկ նստեց իշխանը: Այդ պաստառը նրա համար էր, որ ջուրը չսրսկվի օթոցի վրա: Հետո պատանին

տարածեց իշխանի ծնկների վրա կտավյա, սպիտակ ղենջակը և արծաթյա լագանը դրեց նրա առջև: Գեղաքանդակ լագանը բոլորակ տաշտի ձև ուներ, անհավասար, ալիքավոր շրթունքներով, որոնք բութ սղոցի ատամների էին նմանում: Իսկ շրթունքների մեջ ագուցած էր մի տափակ, ցանցատեսակ խուփ, մանր ծակտիքներով, որ զանազան նկարներ էին ներկայացնում: Հեղած ջուրը ծակտիքներից մաղվում էր լագանի մեջ և լվացվողը յուր անմաքրությունը չէր տեսնում: Պատանին ծնկների վրա հոքած էր յուր տիրոջ առջև, աջ ձեռքով ջուր էր ածում, իսկ ձախ ձեռքում բռնած ուներ մի փոքրիկ, արծաթյա թաս, որի մեջ դրված էր անուշահոտ օճառը: Արծաթյա ջրածիկը ագին լայն բաց արած սիրամարգի ձև ուներ: Պատանին բռնել էր թևքերից և մաքուր ջուրը հոսում էր գեղեցիկ թռչունի կտուցից: Սիրամարգը Մամիկոնյանների սիրած թռչունն էր. այդ հիշատակը նրանք բերել էին իրանց նախկին հայրենիքից Չինաստանից:

Երբ իշխանը լվացվեցավ, պատանին ջրածիկը և լագանը մի կողմ դրեց, հետո մաքուր անձեռոցիկով, որ պատրաստ ուներ ուսի վրա, սկսեց սրբել յուր տիրոջ երեսը, պարանոցը և ձեռքերը: Եվ ապա վեր առեց փղոսկրյա սանդրը, սկսեց գլուխը սանդրել: Գլխի բոլորտիքը սափրած էր, միայն գագաթի վրա ճոխ երկարությամբ աճել էին սև գիսակները: Գագաթի բոլորովին մեջտեղում, մի դրամի մեծությամբ, նույնպես ածիլած էր: Գիսակները սանդրելուց հետո, պատանին պատրաստվում էր օծել անուշահոտություններով:

Հարկավոր չէ, ասաց իշխանը:

Պատանին զարմացավ: Այդ առաջին անգամն էր, որ յուր տիրոջ մազերը սանդրելուց հետո, նա պետք է թողներ առանց օծելու:

«Ես պետք է թաքցնեմ իմ տխրությունը... » մտածեց իշխանը և թույլ տվեց սպասավորին, որ շարունակե սովորական պչրանքը:

Գլուխը օծելուց հետո, նա գիսակները հաստ հանգույցներով հավաքեց գագաթի շուրջը, իսկ նրանց ծայրերը արձակ գանգուրներով բաց թողեց ականջների ու պարանոցի վրա: Հետո սկսեց կապել գլխի զարդերը: Դրանք բաղկացած էին մի խույրից, որ բանված էր գեղեցիկ անկվածներով, և գույնզգույն մետաքսյա ապարոշից, որ կապեց խույրի վրա: Ապարոշի առջևի կողմում, ուղիղ ճակատի

վրա, կապեց արծաթյա մահիկը, որ կիսալուսնի ձև ուներ և քանդակված էր զանազան խորհրդավոր նշանագրերով: Երկու բարակ շղթաներ ամրացված էին մահիկի երկու եղջյուրներից, և նրանց ծայրերը, ապարոշի բոլորտիքով անցնելով դեպի ծոծրակը, այնտեղ փակվում էին արծաթյա ճարմանդներով: Ճարմանդների յուրաքանչյուրի վրա փայլում էր մի խոշոր ակն: Մնում էին աչքերը, որ պետք էր սուրմայել ծարիրի սև փոշիով: Պատանին դուրս հանեց յուր ծոցից մի մաշկեղեն փոքրիկ պարկ, որ լցված էր սուրմայով: Հետո վեր առեց ոսկյա դեղդիրը, որ բարակ ձողի ձև ուներ, նախ մոտեցրեց յուր շրթունքներին, բերանի գոլորշիով փոքր-ինչ խոնավություն շնչեց նրա վրա, և ապա թաթախեց պարկի մեջ: Դեղդիրը ընդունեց յուր վրա պարկի միջի սև փոշիից նույն չափով, որչափ խոնավություն ուներ: Սկսեց նրանով սուրմայել աչքերը: Ամենայն զգուշությամբ և շնորհալի ձեռքով տանում էր նա դեղդիրը կոպերի միջով, որոնց եզերքը, ընդունելով իրանց վրա սև փոշին, այնպիսի տպավորություն էին գործում, կարծես, սև գծերով եզերավորված լինեին:

Այժմ պետք էր հագցնել իշխանին:

Նախ հագավ մետաքսյա, ծաղկավոր պատմուճանը, կողքերից ճղած փեշերով, որ իջնում էին մինչև սրունքները: Պատմուճանի լայն թևքերի ոսկյա կոճակները, որոնք պոչից կախ ընկած կեռասի ձև ունեին, ծառայում էին ավելի իբրև զարդ, քան թե բազուկները կոճկելու համար: Բաց կուրծքը կոճկեց նա նույնպես ոսկյա կոճակներով, որոնք չափոաստների ձև ունեին: Մեջքին կապեց ծանր, ականակուռ ոսկյա քամարը, որի ծայրերը, փակվելով միմյանց հետ, ներկայացնում էին մի բարձրաքանդակ աստղ՝ սփռված ճաճանչներով: Աստղի մեջտեղում վառվում էր մի խոշոր, վարդագույն գոհար, որ շրջապատված էր ավելի մանր գոհարներով: Քամարից, ձախ կողմի ազդրի վրա, քարշ տվեց յուր անբաժան նրանը, որի ծայրը հասնում էր մինչև ծունկը: Այդ երկսայր զենքի թե՛ պատյանը, և թե՛ կոթը պատած էր ոսկով և զարդարած էր գեղեցիկ նկարներով: Պատմուճանի վրա հագավ ասրյա կարճ թիկնոցը, որ նախշած էր ոսկեթել անկվածներով: Կարմիր վարտիքի միայն ստորին մասներն էին երևում երկար պատմուճանի տակից, և այդ մասները, տակից հավաքված լինելով գունավոր սրունքակապերով, ուռուցավոր ծալքերով իջնում էին կարմիր կոշիկների վրա: Նրա իշխանական պաճուճանքը լրացրին երկու ոսկյա գնդեր, որ քարշ տվեց

ականջներից:

Նա այս առավոտ հակամայից այսպես հագնվեցավ: Նա գիտեր, որ յուր մայրը անպատճառ կկանչե նրան, հայտնելու հորից ստացած նորությունները: Այդ պատճառով կամեցավ երևնալ մոր աչքին այնպես, որպես սովորաբար տեսել էր նրան, որպեսզի, նա առիթ չունենար կասկածելու, թե որդին վատ տեղեկություններ է ստացել:

Նա կրկին դուրս եկավ ընդունարանը, սկսեց մոլորված կերպով անցուդարձ անել սենյակի մեջ: Նրան զբաղեցնում էր այն միտքը, թե ի՛նչպես պահե իրան մոր մոտ, երբ նա կսկսե խոսել Տիգբոնից ստացված լուրերի մասին: Նա սարսափում էր, մտածելով, թե այնքան ուժ և կամքի զորություն կունենա՞ արդյոք, որ սառնասրտությամբ լսե մորից յուր հոր վարմունքները: Մի անզգույշ խոսք, մի անզգույշ շարժում կարող էր մատնել նրան...

Սպասավորը պատրաստվում էր նախաճաշիկ մատուցանել: Այդ միջոցին դռները բացվեցան, ներս մտավ մի մարդ, որ խորին կերպով գլխով տալով, լուռ կանգնած մնաց ոտքերի վրա: Նրա մերկ, անմորուս երեսից, որ պատած էր վաղահաս կնճիռներով, նրա հանգած, նեղ աչքերից, որ սեղմված էին կարմիր կոպերի մեջ՝ առանց թերթերունքների և, վերջապես, նրա դեղին ատամներից, որ դուրս էին ցցված անգույն շրթունքների միջից, իսկույն երևում էր, որ այդ մարդը ներքինի է:

Ի՞նչ կա, հարցրեց իշխանը:

Ներքինին կրկին անգամ գլուխ տվեց, ասելով.

Տիկինը հրամայեց հայտնել իմ տիրոջը, որ շնորհ բերե նրա մոտ:

Իշխանը ամբողջ մարմնով ցնցվեցավ, բայց զսպելով յուր տհաճությունը, պատասխանեց.

Լավ, ասա, որ կգամ:

Ներքինին դարձյալ գլուխ տվեց և հեռացավ:

Յատուկ Պոէմ

Պատանի Հուսիկը մի առանձին զգվանքով նայեց նրա ետևից, և, աջ ձեռքի մատները լայն բաց անելով, «մըճիկ հանեց»: Այդ նկատեց իշխանը:

Դու ե՞րբ պետք է խելոքանաս, Հուսիկ, հանդիմանեց նրան:

Ճշմարիտ, սուտ չեմ ասում, պատասխանեց պատանին կիսահեգնական և կիսաերկչոտ ձայնով, երբ առավոտյան այդ մարդու երեսը տեսնում եմ, գիտեմ, որ այն օրը բանս չի հաջողի, անպատճառ կամ մի բան կկոտրեմ, կամ մի բան կվիթեմ, և կամ մի ուրիշ վատ բան կպատահի:

Իշխանը ժպտաց:

ՄԱՅՐ ԵՎ ՈՐԴԻ

Առավոտյան մառախուղը չքացել էր: Դրսում տիրում էր ջերմ, լուսապայծառ օր: Օդի մեջ բուրում էր շրջակա եղևնիների բալասանական խնկահոտությունը: Ամեն ինչ ժպտում էր, ամեն ինչ ուրախություն էր շնչում, միայն Սամվելի սիրտը լցված էր խորին, անմխիթար տրտմությամբ:

Նա դուրս եկավ յուր բնակարանից, անցնում էր ամրոցի ընդարձակ բակով: Պատանի Հուսիկը, կանգնած սենյակի դռան մոտ, մի առանձին ցավակցությամբ նայում էր նրա ետևից: Նրան հայտնի չէին յուր տիրոջ վշտերը, նա չգիտեր, թե ինչու էր նա այնքան տխուր, բայց նկատելով նրա տխրությունը, ինքը նույնպես տխրեց: Խեղճ պատանին սիրում էր յուր տիրոջը, յուր բարի և ազնիվ տիրոջը, որը այնքան ներողամիտ էր դեպի նա, որը երբեք չէր վշտացրել նրան:

Սամվելը ծածկված էր գարնանային թեթև վերարկուով, առանց թևքերը հագնելու, որ ծածանվում էին վերարկուի լայն ծալքերի հետ: Սպիտակ վերարկուն՝ գունավոր հագուստի հետ՝ մի առանձին վայելչություն էին ընծայում բարձրահասակ երիտասարդի գեղակազմ իրանին: Նա ամրոցի ուրախությունն էր, երբ առավոտյան յուր օթևանից դուրս էր գալիս և հայտնվում էր բակում: Ամեն կողմից ամեն աչքեր հիացած նայում էին նրա վրա:

Նա գնում էր առանց աջ ու ձախ նայելու, գնում էր, գլուխը դեպի ցած խոնարհած, գնում էր, որպես մի սգավոր: Այսպես ոչ ոք չէր տեսել նրան: Ի՞նչ

դիրք բռնել մոր մոտ... կեղծե՞լ, խաբե՞լ նրան... թե՞ բացարձակ կերպով դատապարտել հոր վարմունքը... այդ վարանմանց մեջ էր նա, այդ մտքերն էին տանջում նրան:

Ամրոցում կյանքը արդեն զարթնել էր. ամեն ինչ շարժողության մեջ էր: Աղավնիները ցած էին իջել աշտարակների բարձրությունից, խումբերով պտտվում էին բակում և սիրաբորբոք տարփանքով քծնվում էին միմյանց շուրջը: Իշխանական աղախինները, գույնզգույն հագուստներով, ուրախ, զվարթ, կատակներ էին անում միմյանց հետ, ծիծաղում էին, և կուտ էին ցրվում սիրելի թռչուններին: Ներքինիները ծանր, հոգատար դեմքով, մի սենյակի դռնից դուրս էին գալիս և, լուռ ու մունջ ուրվականների նման, անցնում էին, մտնելով մի այլ սենյակ: Մի գեղեցիկ աղա խաղում էր եղջերվի ձագի հետ, որի պարանոցը զարդարած էր արծաթյա օղամանյակով: Դա Սամվելի փոքր եղբայրն էր:

Ցերեկվա լուսով ամրոցը ներկայացնում էր յուր ահեղ, հսկայական կերպարանքով: Թանձր, քարաշեն շրջապարիսպը մրցում էր շրջակա ժայռերի և ապառաժների բարձրության հետ: Կարծես, կիկղոպների ձեռքը շարել էր այն ահագին քարերը միմյանց վրա և կազմել էր այդ վիթխարի շրջապարիսպը: Նրա մեջ զետեղված էին բոլոր շինվածքները, որ ծառայում էին մի մեծ իշխանական տան բնակության համար: Նա այնքան ընդարձակ էր, որ վտանգի ժամանակ կարող էր այնտեղ պատսպարվել շրջակա գյուղացիների մեծ մասը: Այդ կետից, Ողականը ավելի մի բերդ էր, քան թե ամրոց: Դեպի ամեն կողմ, ուր որ նայում էիր, տիրապետում էր ոչ այնքան նրբություն և գեղեցկություն, որքան պարզություն և անխորտակելի ամրություն: Նա ուներ այնքան շատ բաժանմունքներ, որքան շատ պետքերի էր ծառայում: Սամվելն անցնում էր այն բաժանմունքի բակով, որտեղ զետեղված էր կանանոցը:

Մի քանի րոպե կանգ առեց նա, խոսում էր եղջերվի ձագի հետ խաղացող եղբոր հետ: Գեղեցիկ երեխան ուրախանալով ցույց էր տալիս, թե որքան աճել էին «սիրունիկի» եղջյուրները: Այդ միջոցին մանկահասակ աղախինները շրջապատեցին նրան: Մի սևաչյա օրիորդ մինչև անգամ համարձակվեցավ ձեռքը մեկնել և ուղղել նրա պատմուճանի օձիքը:

Շնորհակալ եմ, Նվարդ, ասաց իշխանը ժպտալով, իմ Հուսիկը շատ անշնորհք է, չգիտե լավ հագցնել յուր տիրոջը:

Այո, անշնորհք է... տեր իմ, կրկնեց օրիորդը և ամոթխածությունից նրա գունատ թշերը ներկվեցան վարդի գույնով:

Դա նույն աղջիկն էր, որին սիրում էր պատանի Հուսիկը:

Մի քանի րոպե ևս Սամվելը զբաղված էր յուր եղբորով, նրա սիրուն եղջերվով, և լսում էր ուրախ, անհոգ օրիորդների հանաքները: Դրանով աշխատում էր ժամանակ վաստակել, որպեսզի լավ որոշե յուր խաղալու դերը մոր մոտ:

Այդ միջոցին կանանոցի շքեղ դահլիճներից մեկում, մի կին կանգնած էր մետաղյա հղկած հայելիի առջև, և ինքն յուր վրա սիրահարվածի նման, նայում էր, ժպտում էր, և մի առանձին հրճվանքով ուղղում էր գլխի զարդերը: Արդեն մի քանի անգամ նա մոտեցել էր այդ հայելուն և, չհավատալով յուր աչքերին, այդ վերջին փորձն էր անում, ստուգելու համար, արդյոք այնքան սա՞զ էին գալիս այդ նոր զարդերը, որքան նա կարծում էր:

Նախասենյակում լսելի եղան ոտքի ձայներ: Նա շտապով թողեց հայելին, անցավ գահավորակի վրա, նստեց և, թիկն տալով թավիշյա բարձերին, լուրջ դեմք ընդունեց: Նա յուր հասակից ավելի թարմ և անթառամ էր մնացած: Նրա տարիքը վաղուց մոտեցել էին հիսունին, բայց դեռ մի մանկահասակ հարսի տպավորություն էր գործում: Եթե գիրությունը և ճարպի անհամեմատ պարարտությունը կոշտացրած չլինեին նրա մարմինն ու դեմքը, նրան կարելի էր մինչև անգամ գեղեցիկ համարել: Խոշոր աչքերի մեջ վառվում էր գոռոզություն և տոհմային հպարտություն, որը բոլորովին անհետացնում էր նրանց մեղմ քաղցրությունը:

Այդ փառահեղ տիկինը Սամվելի մայրն էր, որին կոչում էին Տաճատուհի:

Ներս մտավ երիտասարդը բռնի ժպիտը երեսին:

Բարի լու՛յս, սիրելի մայրիկ, ասաց նա և, յուր սովորության համեմատ, մոտեցավ ձեռքը համբուրելու:

Բայց երկու քայլ հեռավորության վրա կանգ առեց և կիսահեգնական և կիսազարմացական ձայնով բացականչեց.

Այդ ի՛նչ եմ տեսնում... Աստված է վկա, առանց հարցնելու կարող եմ ասել, որ հայրս գալիս է:

Ինչի՞ց իմացար, հարցրեց մայրը, քաղցր կերպով ժպտալով:

Այդպես զարդարվել ես... հոնքերդ ներկել ես... ձեռքերդ ներկել ես... Այդ բոլորը ո՞ւմ համար է...

Մայրը գրկեց որդուն, ճակատը համբուրեց և, նստեցնելով յուր մոտ՝ գահավորակի վրա, ասաց.

Ա՛յո, գալիս է: Հիմա տո՛ւր, «ավետչեքս»:

Վերջին խոսքերի միջոցին մայրը ձախ ձեռքով գրկեց որդու պարանոցը, իսկ աջ ձեռքով բռնեց նրա ականջից, կրկնելով.

Ասա, ի՞նչ ես տալիս:

Մի զույգ համբույր, պատասխանեց որդին, աշխատելով ականջն ազատել նրա ձեռքից: Դրանից ավելի լա՞վ ավետչեք: Էլ ի՞նչ ես ուզում:

Հենց այդ եմ ուզում, ասաց մայրը և, սեղմելով նրան յուր կուրծքի վրա, համբուրեց երկու թշերից:

Որդու ողջագուրանքը, մոր սիրալիր փաղաքշանքը բոլորովին անկեղծ էին: Մայրը ուներ սիրող սիրտ, մանավանդ դեպի յուր զավակները. իսկ որդին հնազանդ ծնողասեր զավակ էր: Այժմ այդ անարատ սիրո մեջ մտել էր մի դև, մի չար միտք, որ պիտի երկպառակեր ընտանեկան խաղաղությունը, որ պիտի գժտություն, ատելության և, գուցե, ավելի աղետավոր թշնամանք սերմաներ որդու և ծնողների մեջ: Ամեն անգամ, որ այդ մտածությունները պաշարում էին Սամվելին, նա ամբողջ մարմնով դողում էր:

Նույն մտածությունները ոչ սակավ, սաստկությամբ հուզում էին և մոր սիրտը: Նա գիտեր Սամվելի ամուր հավատը, գիտեր նրա կրոնական ջերմեռանդությունը, նրան ծանոթ էին յուր որդու հայրենասիրական ջերմ զգացմունքները: Այժմ ի՛նչպես հայտներ որդուն, թե նրա հայրը ուրացել է յուր կրոնը և պարսից զորքերով գալիս է ոչնչացնելու ամեն ինչ, որ հայկական է:

Մայրը դեռ շատ առաջ կամակից էր յուր ամուսնի հետ: Նրանք պատկանում էին հայոց ազնվականների այն խստասիրտ և պարսկամոլ կուսակցությանը, որ ատում էին հույներին, ատում էին և բնիկ Արշակունի թագավորներին: Բայց մոր պարսկամոլությունը մինչև այնօր դեռ չէր արտահայտվել ազգային կամ քաղաքական խոշոր խնդիրների մեջ: Մայրը միայն սիրում էր ընտանիքի մեջ մտցնել պարսկական լեզու, պարսկական սովորություններ, թեև այդ բոլորի համար միշտ հանդիպում էր որդու խորին տհաճությանը: Այդ ընտանեկան խուլ կռիվը վաղուց սկսվել էր նրանց մեջ, և վաղուց Սամվելը նախապատրաստված էր որպես մի ընդդիմադիր ուժ արգելք դնելու մոր ձգտումներին: Բայց դեռ երևույթներն այնքան անմեղ էին և առիթներն այնքան մեղմ էին, որ երբեք պատճառ չէին տվել ընտանեկան ծայրահեղ երկպառակության: Իսկ ա՞յժմ. այժմ ի՞նչ պետք էր անել: Այժմ ներկայանում էր մի սարսափելի պատճառ, որ կամ միանգամից պետք է խորտակեր ընտանեկան բոլոր կապերը, կամ որդուն հնազանդեցներ ծնողաց կամքին: Մայրը այդ հույսը չուներ. նրան հայտնի էր որդու համառությունը, նրան հայտնի էր որդու և հաստատամտությունը: Ամբողջ գիշերը մտածում էր նա այդ մասին և ոչինչ ելք չէր գտնում: Վերջը վճռեց աղետավոր իրողության կեսը միայն հայտնել որդուն, իսկ մնացած կեսը պահել ավելի բարեհաջող ժամանակի համար:

Այժմ սկսեց ավելի թեթև խոսակցություններով զբաղեցնել որդուն, որ մի առանձին զվարճությամբ նայում էր նրա վրա:

Ինչպե՞ս ես գտնում այդ նոր զարդարանքը, հարցրեց Սամվելից:

Հորս գլուխը վկա, սքանչելի է, պատասխանեց որդին, միայն դու մոռացել ես ներկել քո շրթունքները, այն ժամանակ կատարելապես մի պարսկական թագուհու կնմանեիր:

Դու հեգնում ես, Սամվե՛լ:

Ի՞նչ հեգնելու բան կա, ծիծաղելով ասաց որդին և, ձեռքը տանելով, մոր զարդարանքները մի առ մի շոշափելով, շարունակեց.

Բոլո՛ր գեղեցիկ է, բոլո՛ր հրաշալի է: Ահա այդ արծաթյա մահիկը, զարդարած խոշոր ալմաստներով, որ կապել ես լայն ճակատիդ, դա փայլում է, որպես նորածին կիսալուսինը փայլում է պարզ երկնակամարի վրա. դա կթափե քո վրա այն բոլոր բարիքները, ինչ որ լուսինը թափում է արարածների վրա: Իսկ այդ ալմաստները, որ սփռված են մահիկիդ շուրջը, մշտական ուրախություն կշնչեն քո սրտին, հաղթող կհանդիսացնեն քեզ ամեն ձեռնարկության մեջ և թագավորների աչքում սիրելի կկացուցանեն: Ահա այդ սիրուն թանան, որ կրում ես քթիդ վրա, յուր մեխակի ձևով՝ միշտ անուշահոտությամբ կհրապուրե քո հոտոտելիքը, իսկ յուր երկնագույն փիրուզայի ակնով կլիացնե քո արկղները ոսկով ու արծաթով, քո խոսքը, քո խնդիրքը ընդունելի կանե ամենի մոտ և քեզ հեռու կպահե թագավորների պատուհասներից: Ահա այդ ոսկյա գնտերը, որ վառվում են գույնզգույն զմրուխտներով, կպահպանեն քո լսելիքը անախորժ ձայներից և միշտ ուրախալի համբավներով կզվարճացնեն քեզ: Իսկ այդ զմրուխտները կկուրացնեն օձի ու վիշապի աչքերը և քո անձը անխոցելի կպահեն ամեն թունավոր գեռունների ու միջատների խայթոցներից: Ահա այդ մարգարտաշար մանյակը յուր խորհրդավոր հուռութքներով, դրանց մեջն է ամփոփված քո բախտը, քո թովիչ զորությունը և քո կախարդիչ հրապուրանքը, որոնք կնոջ համար անհրաժեշտ են...

Նա առեց մոր ձեռքերը յուր ափերի մեջ և շարունակեց.

Այդ օձաձև ապարանջանները, որքա՛ն գեղեցիկ են, որքա՛ն խորհուրդ կա դրանց մեջ... դրանք կտան քո բազուկներին հաջողություն և օձի իմաստություն, ինչպես տվեց օձը մեր նախամայր Եվային... Իսկ այդ մարջանով (բուստ) և գույնզգույն հուլունքներով զարդարած թևակապները, որոնց մեջ պահվում են, ո՛վ գիտե, ինչ տեսակ թալիսմաններ, դրանք հեռու կպահեն քեզ չար աչքերից և չար պատահարից, դրանք կպահպանեն քեզ դևերի, քաջքերի և բոլոր աներևույթ ոգիների պատրանքներից: Ես համոզված եմ, որ այդ թևակապների մեջ ամփոփված են մի որևիցե մոգի դրվածքները ...

Մայրը խոժոռ դեմք ընդունեց: Որդին շարունակեց, ցույց տալով մատանիների նշանակությունը.

Այդ մատանին կարմիր յաղութի (հակինթ) քարով ամեն մարդկանց մոտ հաճելի կանե քեզ: Այդ մյուսը՝ սարդիոնի (սեյլան) քարով՝ փարատում է արյունահեղությունը: Այդ երրորդը՝ վարդագույն սուտակի (լալ) քարով՝ փարատում է վշտերը և հալածում է դևերին: Այդ չորրորդը՝ խայտաճամուկ օձաքարով՝ թույների ներգործությունը ոչնչացնում է: Այդ հինգերորդը՝ հակիկի դեղնագույն քարով՝ ոչնչացնում է մարդկանց չար մտքերը...

Մայրը հասկացավ, որ որդին ծաղրում էր նրա սնահավատությունը և հեթանոսական նախապաշարմունքները, այդ պատճառով ընդհատեց նրա բացատրությունները խիստ և վիրավորված ձայնով.

Բավական է, ես գիտեմ քո թերահավատությունը... դու այդպիսի բաների չես հավատում...

Իզուր ես այդպես կարծում, սիրելի մայրիկ, պատասխանեց Սամվելը անվրդով կերպով, ես կամենում եմ ցույց տալ, որ այնքան տգետ չեմ, այլ բոլորի նշանակությունը հասկանում եմ...

Մի՞թե ես առաջ այդպիսի զարդեր չէի կրում, և մի՞թե մեր նախարարների բոլոր կանայքը այդպիսի զարդեր չեն կրում:

Ճշմարիտ է, դու, կրում էիր... այն ևս ճշմարիտ է, որ մեր նախարարների կանայքը նույնպես կրում են, բայց ձևերի մեջ մեծ զանազանություն կա: Քո կրածները կատարելապես նմանեցրած են պարսկական ձևերին...

Թո՛ղ այդպես լինի, ի՞նչ կա:

Ոչինչ... ես միայն զարմանում եմ, թե ինչպե՛ս շուտ դու պատրաստել տվեցիր այդ բոլորը:

Ես վաղուց պատրաստել էի տվել... ես միայն սպասում էի...

Որ հորս գալուստը լսածին պես կրե՞ս... Այդպես չ՞է:

Մայրը ոչինչ չպատասխանեց և, նկատելով, որ այդ խոսակցությունը անախորժ կերպարանք է ստանում, խոսքը փոխեց.

Գիտե՞ս, Սամվել, քեզ ինչու համար կանչեցի:

Ես ոչինչ չգիտեմ...

Հորիցդ նամակ ստացա, կանչեցի, որ հայտնեմ քեզ:

նամա՞կ ստացար, բացագանչեց Սամվելը, այդ ուրախալի՛ է... շա՛տ ուրախալի... Եր՞բ ստացար:

Այս գիշեր: Սուրհանդակ եկավ:

Տիկինը ցած իջավ գահավորակի վրայից, հագավ կապտագույն մաշիկները, որ դրած էին գահավորակի առջև, անցավ դահլիճի միջով և մոտեցավ պատուհաններից մեկին, վեր բարձրացրեց մետաքսյա վարագույրը: Այդ ժամանակ միայն, երբ նա երեսը շուռ տվեց, Սամվելը ուշադրություն դարձրեց մոր ծամքաղի վրա, որի մյուս զարդարանքների թվում նկատեց բորենու ճիրանից շինված մի հուռութք, որ բռնված էր արծաթի կանթի մեջ:

Տիկինը վերադարձավ, ձեռքում բերելով մագաղաթի մի գալարված փաթոթ, որ կապած էր մետաքսյա, գույնզգույն նարոտով: Նա տվեց մագաղաթը որդուն, ասելով.

Հորդ նամակն է:

Սամվելը ուրախությամբ բաց արեց մագաղաթի փաթոթը և, նայելով նրա վրա, ասաց.

Դա պարսկերեն է գրված...

Մայրը կիսախրատական և կիսահանդիմանական եղանակով նկատեց նրան.

Յատուկ Պոէմ

Ա՛յ, քեզ որ միշտ ասում էի, որդի, սովորի՛ր այդ լեզուն, դու ինձ ականջ չէիր դնում, խելքդ ու միտքդ տվել էիր այն անիծված հունարենին և ասորերենին: Հիմա տեսնո՞ւմ ես, հորդ նամակն էլ չես կարողանում կարդալ: Դու մինչև անգամ աշխատում էիր՝ քո փոքր եղբորը, Վահանին ևս դժբախտացնել, արգելում էիր նրան պարսկերեն սովորել: Բայց նա այժմ ո՛չ միայն վարժ խոսում է, այլև գրում է:

Մոր հանդիմանությունը սաստիկ վրդովեցրեց Սամվելին, բայց նա, զսպելով իրան, ասաց.

Դու, իհարկե, կարդացած կլինես, պատմի՛ր, ի՞նչ է գրում հայրս:

Տիկինը պատմեց այն, ինչ որ արդեն գիտեր Սամվելը, թե Շապուհ արքան շնորհել է յուր ամուսնին հայոց սպարապետությունը, իսկ յուր եղբորը, Մերուժանին, խոստացել է հայոց թագավորությունը, և յուր քույր Որմիզդուխտին արքան կնության է տվել Մերուժանին: Եվ այժմ թե՛ Մերուժանը, և թ՛ե յուր ամուսինը ճանապարհի վրա են, պարսից զորքերով գալիս են, մեկը հայոց թագավոր դառնալու համար, մյուսը՝ հայոց սպարապետ:

Այդ պատմության բոլոր ժամանակ տիկնոջ դեմքը փայլում էր անսահման ուրախությամբ, իսկ Սամվելը խորին վրդովմունքով լսում էր նրան, ավելի և ավելի պինդ գալարելով յուր ձեռքում մագաղաթի թերթը, որ բերել էր աղետավոր լուրը: Բայց Սամվելը նախապատրաստված էր այդ բոլոր դառն և ամոթալի եղելությունները լսելու, որոնց մեջն էր տեսնում յուր հայրենիքի կործանումը:

Տիկինը յուր ստացած տեղեկությունների մի մասը միայն պատմեց, և նամակի մեջ այնքանը միայն գրված պետք է լիներ: Բայց նա թաքցրեց Սամվելից, թե նրա հայրը և Մերուժանը ուրացել են քրիստոնեությունը, ընդունել են պարսից կրոնը և խոստացել են Շապուհին նույնը մտցնել և Հայաստանում, և այդ մտքով բերում են իրենց հետ մոգերի ահագին բազմություն, որ եկեղեցիների փոխարեն ատրուշաններ հիմնեն, և ամեն տեղ բաց անեն պարսից դպրոցներ, նախարարների և ազնվականների թ՛ե տղաներին, և թ՛ե աղջիկներին պարսկական ոգով և պարսկական կրոնի հրահանգներով կրթություն տալու համար: Նա ծածկեց Սամվելից և նրա հորեղբոր, Վասակի չարաչար մահը

Շապուհից, ծածկեց և Արշակ թագավորի աքսորվիլը Անհուշ բերդում: Այդ բոլորը, իհարկե, գիտեր տիկինը, այդ բոլորը, անտարակույս, բերանացի հաղորդած կլիներ նրան նամակը բերող սուրհանդակը:

Տիկինը նկատեց այն վատ տպավորությունը, որ յուր պատմությունը գործեց որդու վրա, բայց իրան չգիտենալ ձևացնելով, գրկեց որդուն և, սեղմելով յուր կրծքի վրա, ասաց.

Դու այժմ կարող ես շնորհավորել ինձ, սիրելի Սամվել, եղբայրս հայոց թագավոր, իսկ քո հայրը՝ հայոց սպարապետ...

Սամվելի դրությունը աննախանձելի էր: Նա կամ բացարձակ կերպով պետք է հայտներ յուր զգվանքը հոր և Մերուժանի վարմունքի դեմ, պատմելով բոլորը, ինչ որ ինքը գիտեր նրանց դավաճանությունների մասին, և կամ պետք է լռեր, որ միգուցե յուր անզգուշությամբ գործը փչացներ, և յուր արդեն խորհած, վճռած նպատակները մնային անկատար: Բայց լռել չէր կարող նա, պետք էր մի բան պատասխանել: Այդպիսի դժվարին րոպեներում նրան օգնության էր հասնում յուր սովորական թերահավատությունը մի կողմից, և յուր կծու հեգնությունը, մյուս կողմից:

Այդպես շուտ ուրախանալ, դեռ վաղ է, սիրելի մայր, ծիծաղելով պատասխանեց նա, դուրս պրծնելով մոր գրկից:

Ինչո՞ւ, հարցրեց մայրը և նրա ձայնը դողաց սրտի հուզմունքից:

Դեռ հայոց թագավորը կենդանի է...

Տիկինը չկարողացավ իրեն զսպել, հայտնեց այն, ինչ որ ծածկել էր աշխատում.

Հայոց թագավորը աքսորված է Անհուշ բերդում, որտեղից մարդիկ այլևս չեն վերադառնում:

Այդ ես գիտեմ, որ այնտեղից մարդիկ այլևս չեն վերադառնում, բայց հայոց թագաժառանգը Կ. Պոլսումն է, քրիստոնյա կայսրի մոտ...

Նրան ո՞վ կբերե և յուր հոր գահը կնստացնե:

Հունաց զորքերը և հայոց նախարարները...

Մինչև նրանց գալը, հայոց երկիրը գրավված կլինի պարսից զորքերով, իսկ իմ եղբայրը թագավոր:

Հաջողություն եմ ցանկանում...

Դու չես հավատում, Սամվել, բայց շուտով կտեսնես, որ այդ բոլորը կկատարվի, ասաց մայրը, աշխատելով համոզել որդուն: Դու ասում ես, որ հայոց թագաժառանգը կայսրի մոտ է, հունաց զորքերով կգա և յուր հոր գահը կժառանգե: Բայց գիտե՞ս ո՛վ է հունաց այժմյան կայսրը: Հայերի թշնամի Վաղեսը: Նա արդեն հայոց քահանայապետ Ներսեսին, որ գնացել էր Կ. Պոլիս կայսրից օգնություն խնդրելու, ոչ միայն մերժել է յուր երեսից, այլ աքսորել է Միջերկրական Պատմոս կղզում: Այդ դու գիտե՞ս:

Առաջին անգամն եմ լսում...

Բայց նա գիտեր հալածասեր Վաղեսի անիրավ վարմունքը Ներսես Մեծի հետ: Նա ամենայն ուշադրությամբ հետևում էր բոլոր աղետավոր անցքերին, որ այդ ժամանակ կատարվում էին յուր հայրենիքի վերաբերությամբ: Եվ նրա զգայուն սիրտը բազմաթիվ վերքերով խոցված էր կատարվող չարիքներից:

Նա մտածեց կշտամբել մոր համակրությունը դեպի Վաղեսի վարմունքը: Նա մտածեց հայտնել յուր խորին տհաճությունը դեպի յուր հոր և Մերուժանի գործողությունները, բացատրելով, թե որպիսի՛ ազգակործան հետևանքներ կարող էին ունենալ նրանց ձեռնարկությունները և, վերջապես, նա մտածեց խոստովանվել մոր առջև, թե ինքը, որքան կարող է, ամեն հնարներ գործ կդնե՝ ոչնչացնելու հոր դիտավորությանը: Բայց նա գիտեր յուր մոր անսահման փառասիրությունը: Նա ցանկանում էր հայոց սպարապետի տիկին լինել և հայոց թագավորի քույր: Ամեն մի ապացույց այդ մոլեգին ցանկության առջև կկորցներ յուր ազդեցությունը:

Խոհեմությունը փականք դրեց նրա լեզվին: